

NHLAMULO YA SARS EKA MADZOLONGA LAWA YA HLOHLOTERIWAKA HI RIMBEWU NA MADZOLONGA HI KU ANGARHELA

Ku hlamula eka xiyimo xa sweswi xa madzolonga etikweni ra hina, Khomixinara wa SARS Kieswetter u rhumerile tsalwa leri eka vatirhi.

Eka Vatirhikulobye,

Pretoria, Ravuntlhanu ti 13 Ndzhati 2019 – Ndzi mi tsalela tanihi n'wana wa mufana, buti, nuna, tatana na kokwani. Ndzi mi tsalela ndzi ri na gome lerikulu - gome ra varhandziwa va hina, gome ra vavasati hinkwavo, vamanana, vasesi, vahahani na vanhwanyana eka miganga ya hina leyi tekelaka vavasati ehansi.

Ndzi tsala ndzi khome hi tingana - tingana ta leswaku tanihi vaakitiko a hi koti ku nyika ntiyisiso eka vana va hina lavantsongo lava hi nga ta va hlayisa. Tingana ta leswaku ku va wansati kumbe n'wana etikweni ra hina, i nxungeto wa madzolonga na nxaniso. Tingana ta leswaku a hi koti ku sivela vana lavantsongo leswaku va nga weli emagojini ya swihambukelo no lova rifu ra xihluku, no aleriwa nkarhi wa vutomi bya ntsako.

Hi vaakitiko lava lwaka na vona vinyi. Ku ala leswi i ku ka hi nga ri enawini no va xiphemu xa xiphiqu. Ku miyela swi endla hi pfumala matimba, ku tsandzeka no ka hi nga tinyiketeli ku ololoxa vumunhuhata bya Afrika-Dzonga. A hi lwelani, ha lwisana. Ku tlula 300 wa malembe ya ntshikelelo na nsivelo swi hi cince hi va vaakitiko va "hina ehenhla ka vona". Hi fanele ku sula sweswo no dyondza leswaku swi vula yini ku va muaki wa Afrika-Dzonga.

Hi langutise nhlasele eka vavasati tanihi Madzolonga lawa ya Hlohloteriwaka hi Rimbewu. Leswi a swi vonaki kahle, no va hi masivi no endla onge swi olovile. Hi ta swi vula leswi swi nga xiswona. I mihlasele ya madzolonga yo siringa no yeyisa lawa ya endlwaka hi vavanuna eka vavasati, vanhwanyana na tience. Swi fanerile ku swi vula Madzolonga lawa ya Vangiweke hi Vavanuna.

Vavasati a va fanelangi ku ti sirhelela eka vavanuna. Va fanele va titwa va hlayisekile no sirheleleka eka hina vavanuna. Va na mfanalo yo titwa va hlayisekile. Madyambu yambirhi lawa ya hundzeke, n'wana wa nhwanyana wa mutirhikulobye wa hina, wansati wa 26 wa malembe, loko a vuya entirhweni u hlaseriwile hi toya ra wanuna leri hlaseleke wansati loyi a nga kotiki ku tilwela. Ku fana na swiguru swin'wana, wa ha famba a ntshuxekile no yimela ku endla nakambe xiendlo lexo hlambisa timbilu, loko hi le tlhelo wansati a fanele ku tirhana na nxaniseko na nxungeto wa vaviseko wa vutomi hinkwabyo evokweni ra yena na leswi a tivonisaka xisowna.

Xana i vavasati, vanhwanyana na vana lavantsongo vo tala vangani lava faneleke ku hanya na nchavo wo hlaseriwa no onhiwa?

Nhlasele wa sweswinyana eka vaakikulobye va Afrika swi tekiwa tanihi hi rivengo eka

vahlapfa. Kambe swi kulu ku tlula kwalaho, a hi vumunhu no va xiendlo lexi hungutiweke xa vugevenga. Swi vula swo tala tanihi vaakitiko, ku tlula vabuti na vasesi va hina lava hi va hlaselaka. Ntiyiso, lexi nga tshaku eka matikhomelo lawa ya nga yimelelekiki i mhaka ya leswaku vo tala va hina va ha hlangana na vusiwana na mpfumaleko wa mitirho eka xiyimo xa nkandzingano lowu ya ka wu kula.

Masalela lawa ya mona ya sisiteme yo tshikelela ya Xihlawuhlawu hi yoxe i xiendlo xa madzolonga ehenhla ka vanhu va hina. Loko ku ve swiyimo swa switirhisiwa swa vaakikulobye va Afrika-Dzonga swi tshama swi nga cinci naswona va nga averiwi eka mimbuyelo ya xidemokirasi hi nge ti twi hi hlayisekile. Nkavululami lowu, lowu rhwariweke hi vanhu vantima, ngopfungopfu vavasati na vana, wu tshama wu ri nxungeto eka vululami bya hina hinkwerhu. Makhumbi yo leha na miganga leyi tshamaka yi pfiwile swi hi nyika vuhlaseki bya hava no ka byi nga bya nkarhi wo leha. Ku hlundzuka na mpfumaleko wo leha mbilu, eka 26 wa malembe eka xidemokirasi xa hina, swa twisiseka, i nandzu wa ntiyiso eka hina.

Xiviko xo hetelela eka vugevenga xi kombisa engetelo eka vugevenga bya madzolonga na milandzu ya swa masangu. Xi ringanyeta leswi vaanguri vo tala va nga swi vula, hi tiko leri nga ku lweni na rona n'winyi.

Ndzi tsala tanihi Khomixinara wa Vukorhokeri bya Xibalo bya Afrika-Dzonga. Eka papila ra mina ro sungula ra ti1 Mudyaxihi 2019, ndzi tibohile, exikarhi ka tin'wana timhaka, "ku tirha ndzi nga karhali ku tsuvula xivumbeko xin'wana na xin'wana xa nxaniso, ku katsa na xihlawulambala no tekela rimbewu rin'wana ehansi" no mi rhamba ku tikhoma no khomana "ku hlonipha vatirhikulobye, ku va khomisa leswi u lavaka ku khomisiwa xiswona; ku va mulweri ehenhla ka nxaniso lowu hlohloteriwaka hi rimbewu na swivumbeko swin'wana" na ku "vukarha mbala, ndhavuko, vukhonger, xiyimo xa rimbewu na swiphemu swin'wana swa hambanohambano wa hina lowu fuweke".

Sweswi ndzi kombela leswaku hi tlakusa mimbhurisano ya hina ya le ndzeni ku lemukisa no vumba matikhomelo lawa ya lavekaka ku lwa na swivumbeko leswi swa madzolonga leswi hi hlamuselaka.

Tanihi nhlanguano, SARS i muyimeri wa vaakitiko va hina. Ku soriwa ka vaakitiko va hina kwalaho i ku soriwa ka hina. Hi fanele ku tivutisa xivutiso xo tika xa loko ku ve hi hoxa xandla eka kumbe eku lweni na madzolonga lawa hi ya vonaka eka vaakitiko. Eka xiyimo lexi, ndzi tsakela ku sungula phurosele yo tilangutisisa eka leswi hi tshembhaka eka swona, tipholisi na maendlelo. Hi fanele hi tlakusa matshalatshala ya hina ku twisisa xiyimo xa madzolonga, ngopfungopfu ehenhla ka vavasati, no kombisa mahanyelo lawa hi ya languteleke eka van'wana.

Tanihi swiendlo swo karhi ndzi ringanyeta leswi landzelaka

1. Hi hlaurile siku eka vhiki leri ta ka laha hi nga ta pfula tihofisi ta hina hi hlwerile hi awara yin'we ku pfumelela vavasati va hina ku va na xiave eka ntirho wo tsundzuka endhawini ya hofisi ha yin'we kumbe hofisikulu.

2. Ku sukela vhiki leri ta ka hi ta veka etlhelo nkarhi wun'we wo dya swakudya swa nanhlikani hi vhiki eka SARS hi ku angarhela eka tin'hweti timbirhi leti ta ka ku va na mimbhurisano mayelana na nxaniso eka vavasati hi vavanuna - vavasati va fanele va rhangela mimbhurisano leyi no hi ringanyetela, leswaku hi wahi magoza lawa ya faneleke ku tekiwa ku cinca swo tala eka vavasati eka nkarhi wo leha.

3. Hi ta simeka nxopaxopo wa maendlelo ya sweswi ya nhlanguano lawa ya tsan'waka vavasati no/kumbe ku hlohlotela nxaniso, ku katsa no engetela leswintshwa eka pholisi ya hina eka Nxaniso hi swa Rimbewu. Ndzi vekile nkarhi na kungu ro hlaurile ra xiendlo leri ololoxaka cinco wa goza eka hanyelo ra nhlanguano, ndhavuko na maendlelo;

4. Ndzi simekile tshaku leri nyiketeriweke eka ku tirhana na timhangu ta sweswi ta Nxaniso

hi swa Rimbewu ku katsa na swivumbeko hinkwaswo swo gumiwa no xanisiwa;

5. Ndzi lerisile va Xiyenge xa swa Rihanyo ku tumbuluxa vukorhokeri lebyi katsaka hinkwaswo ra vakhumbheki va nxaniso.

6. Xiyenge xin'wana na xin'wana xi fanele xi va na munhu loyi a leteriweke ku pfuneta no nyika nseketelo na nchavelelo eka vakhumbheki va nxaniso.

7. Ndzi komberile xiyenge xa Vuhlanganisi ku simeka phothali ya xihundla leyi nyikaka nseketelo na matsalwa mayelana na nxaniso wa vavasati no nyika matimba; na

8. Ndzi thorile muyimerinkulu ku seketela hofisi ya mina no va kona eka munhu un'wana na un'wana loyi a tsakelaka ku tisa kumbe ku mangala swiyimo swo karhi swa nxaniso hi swa masangu na rimbewu.

9. Vuxokoxoko byo karhi bya ayitheme 7 na 8 byi ta tivisiwa eku fambeni ka vhiki leri ta ka.

Ndzi kombela vatirhikulobye hinkwavo va xinuna ku yima no pfuneta ku tumbuluxa mbango lowu vavasati va hina va ti twaka va hlayisekile. Tanihi vavanuna hi fanele ku vulavula.

SWI ENERILE

Edward Kieswetter

Khominixara wa SARS